

-ARAŞTIRMA MAKALESİ-

ABD HEGEMONYASININ KÜRESEL YAYILIMI: NEOGRAMŞİYAN BİR ANALİZ*

Hasan FİDAN¹

Öz

ABD, İkinci Dünya Savaşı sonrası süper güç olarak dünya politikasına hâkim olmuş ve geniş bir alanda hegemonyasını yaymıştır. ABD'nin geniş bir alanda hegemonyasını yayması, askeri güç gibi baskı aygıtlarının belirleyiciliğinden ziyade Antonio Gramsci'nin rıza (consent) kavramına dayandırılabilir. Neogramşiyen hegemonya kuramı ABD'nin küresel düzeyde hegemon bir güç haline gelmesini yalnızca askeri güç gibi zor aygıtları ile açıklanamayacağını ileri sürmektedir. ABD'nin kendisinden önce hegemon güç haline gelmiş olan devletlerden daha geniş bir alanda hegemonya kurması bazı unsurlara bağlı olarak gerçekleşmiştir. Bunlar, daha katı bir ittifak bloğu oluşturması ve askeri güç gibi baskı aygıtlarıyla rıza aygıtlarını eş zamanlı olarak kullanmasıdır. Fakat Neogramşiyen kurama göre en belirleyici unsur, yerel iktidar elitlerinin hegemon gücün egemenliğine rıza göstermeleridir. Yerel egemen sınıfların hegemon güce rıza göstermelerinde maddi kaynaklar, kurumlar ve ideoloji belirleyici olmuştur. Çalışmada merkezde yer alan hegemon sınıf ile yerel iktidar elitleri arasındaki güçlü çıkar ilişkileri ve ideolojik bağlar ortaya koyularak, hegemonik yayılım süreci açıklanmaktadır. Bu çalışma ile ABD'nin küresel düzeyde nasıl hegemon bir güç haline geldiği sorusuna cevap aranmıştır. Çalışma ABD'nin Avrupa, Asya ve Ortadoğu'daki hegemonik yayılımını yerel iktidar elitleri bağlamında Neogramşiyen kuramın temel kavramları açısından analiz etmektedir. Ayrıca ABD tarafından II. Dünya Savaşı sonrası kurulan uluslararası düzen tek taraflı bir sömürü ya da bağımlılık ilişkisi olarak yorumlanmamıştır. Çalışmada ABD müttefiki olan devletlerin iktidar elitlerinin ABD desteği ile çıkarlarını ve iktidarlarını sürdürdüklerine değinilmiştir. Bununla beraber ABD hegemonyasına dahil olmak istemeyen yerel siyasi elitler ya da çevre ülkelerin ABD askeri gücüne maruz kaldıkları ortaya konulmuştur. Ayrıca hegemonik yayılım; ABD'nin çevre ülkeleri hegemonyasına dahil etmek için tavizler vermesi; çevre ülkelerin ise hegemonyaya dahil olmak için politikalarını ABD'ye yaklaştırması bağlamında açıklanmıştır. Çalışmanın zaman aralığı II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD hegemonyasının kurumsallaşma sürecini kapsayan 1970'li yıllara kadar olan dönemdir. Bu kapsamın belirlenmesindeki amaç, ABD'nin hegemon güç haline gelmesi ve hegemonik yayılımının açıklanmasıdır.

Anahtar Kelimeler: ABD, Hegemonya, Neogramşiyen Kuram, Tarihsel Blok, Yerel İktidar Elitleri

JEL Kodları: N40, N41

Başvuru: 09.01.2024 **Kabul:** 13.03.2024

* Makale yazarın "Mısır Dış Politikasında Eksen Değişimi ve ABD Hegemonyası" isimli yayınlanmış doktora tezine dayanmaktadır.

¹ Dr. hasanfidandr81@gmail.com, ORCID: 0009-0006 8113-8643

THE GLOBAL EXPANSION OF US HEGEMONY: A NEOGRAMSCIAN ANALYSIS²

Abstract

The United States emerged as a superpower dominating global politics after World War II and extended its hegemony across a wide area. The expansion of US hegemony can be attributed not only to coercive instruments like military power but also to Antonio Gramsci's concept of consent. The Neogramscian theory of hegemony suggests that the global dominance of the US cannot be solely explained by military power. Instead, it argues that the US established broader hegemony than previous hegemonic powers by various means. These include forming a stricter alliance bloc and simultaneously using coercive and consent-based mechanisms. However, according to the Neogramscian theory, the most decisive factor is the consent of local ruling elites to the hegemonic power. Material resources, institutions, and ideology have been crucial in gaining the consent of local ruling classes to the hegemonic power. The study explicates the process of hegemonic spread by highlighting the strong vested interests and ideological ties between the hegemonic class and local ruling elites. This study seeks to answer how the US became a global hegemonic power. It analyzes the hegemonic spread of the US in Europe, Asia, and the Middle East in terms of the basic concepts of Neogramscian theory focusing on local ruling elites. Additionally, the study does not interpret the international order established by the US after World War II as a unilateral exploitation or dependency relationship. It discusses how the ruling elites of US-allied states have sustained their interests and power with US support. However, it also points out that local political elites or neighboring countries unwilling to be part of the US hegemony have been subjected to US military power. Furthermore, the study explains hegemonic spread as a process where the US grants concessions to incorporate neighboring countries into its hegemony, while these countries adjust their policies to align with the US to become part of the hegemony. The study's timeframe spans from the post-World War II period to the 1970s, covering the institutionalization process of US hegemony. The aim of determining this scope is to explain how the US became a hegemonic power and to analyze the spread of hegemony.

Keywords: *The United States, Hegemony, Neogramscian Theory, Historical Bloc, Local Power Elites*

JEL Codes: *N 40, N41*

“Bu çalışma Araştırma ve Yayın Etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.”

1. GİRİŞ VE TEORİ

² The Extended English Summary is located the end of the Article

Gramsci'nin hegemonya anlayışı; iktidara sahip olan hegemon sınıfın ordu, polis, yargı gibi zor araçlarını kullanmakla birlikte yönetilen kitlenin rızasının (consent) alınmasına dayanan ve rızanın daha baskın olduğu bir iktidar ilişkisine dayanmaktadır (Bostanoğlu, 2009: 49). Gramsci egemen sınıfın yalnızca zor araçları ile iktidarını sürdüremeyeceğini, adaletsiz yönetim ve sosyoekonomik yaşama rağmen kitlelerin rızalarının okullar, kilise, medya gibi sivil toplum aygıtları aracılığıyla sağlandığını ileri sürmüştür. Gramsci hegemonyayı, “zorun zirhıyla korunan mutabakat” olarak tanımlamıştır (Gramsci, 2018: 298). Buna göre hegemon sınıf, ittifak halinde olduğu sınıfların çıkarlarını, arzularını, isteklerini tatmin ettiği takdirde hegemon olabilir (Gill, 1994: 40). Yöneten grup (hegemon sınıf), yönetilen gruba somut tavizler vermelidir (Okur ve Ongur, 2014: 298). Örneğin II. Dünya Savaşı sonrası ABD’de hegemon sınıf konumunda yer alan kapitalist sermaye sınıfı, ABD içindeki emek/işçi sınıfı ile uzlaşma yoluna giderek, ekonomik tavizler vermiştir. Bunun sonucunda ortaya çıkan uzlaşma Tarihsel Bloku meydana getirmiştir (De Smet, 2016: 130-131).

Robert Cox, ABD'nin II. Dünya Savaşı sonrası kurduğu hegemonik uluslararası düzeni açıklamak amacıyla Gramsci'nin hegemonya yorumunu kullanarak bu kuramı uluslararası ilişkilere taşımış ve Neogramşçıyan hegemonya kuramını oluşturmuştur (Demir, 2018: 227). Ayrıca Cox'un odak noktası, belirli devletleri destekleyen tarihsel bloklar ve bunların farklı ülkelerdeki sosyal sınıflarla karşılıklı çıkarlar üzerinden nasıl bağlantı kurdukları olmuştur (Morton, 2003: 168).

Neogramşçıyan hegemonya kuramının kurucusu Robert Cox'a göre iki tür teori vardır: Problem Çözücü (Çözüm Odaklı) Teori ve Eleştirel Teori. Problem Çözücü teori (Realizm, liberalizm gibi ana akım kuramlar), alternatif bir dünya kurma arayışı ve iddiasında değildir; amacı problemleri çözmektir. Eleştirel Teori ise alternatif bir dünya görüşü yaratma amacındadır, yalnızca var olanı açıklamayı ve analiz etmeyi yetersiz olarak görmektedir. Problem çözücü teori, dünya düzenini olduğu gibi ele alır, mevcut güç ilişkileri ve sosyal ilişkilere göre değerlendirme yapar. Eleştirel teori, problem çözücü teoriden farklı olarak verili uluslararası düzeni ve güç ilişkilerini değiştirilemez olarak değerlendirmez; sosyal ve politik değişimin mümkün olduğunu ileri sürmektedir. Eleştirel teori, sosyal ve politik yapıları (kapitalist dünya düzeni gibi) bir bütün olarak değerlendirir. Eleştirel teori hem parça hem de bütünün değişim süreçlerine odaklanır, sosyal yaşamı açıklamayı ve dönüştürmeyi hedefler (Cox, 2006: 145-146).

Robert Cox, problem çözücü teoriyi, sosyal ve politik düzeni sabit ve değişmez olarak kabul etmesi nedeniyle tarih dışı olarak telakki eder. Ayrıca bu yaklaşım sebebiyle problem çözücü teoriyi ideolojik davranmakla eleştirir. Robert Cox, problem çözücü teoriyi; bir ulusa, bir sınıfa, bir kesime hizmet eden bir ideoloji olarak nitelendirmektedir (Cox, 2006: 146).

Cox'a göre problem çözücü teori muhafazakar ve mevcut düzenle uyumludur. Amacı işleyen düzendeki pürüzleri gidermek ve onu sürdürülebilir kılmaktır. Eleştirel teori farklı bir dünya kurma perspektifine sahip olsa da pratik meselelerle en az problem çözücü teori kadar ilgilenir; fakat aradaki fark, eleştirel teorinin mevcut pratiği aşma

iddiası ve çabasıdır. Eleştirel teori, normatif ve ütopyacı bir perspektife sahip olsa da bu, gerçekleşmesi mümkün olmayan bir ütopya tasavvuru değildir; gerçekçi fakat yalnızca gerçeklerin kısıtlı dünyasında kalmayan bir tasavvura sahiptir. Robert Cox'a göre eleştirel teori, alternatif bir dünya düzeni için rehberlik misyonuna sahiptir; problem çözücü teori mevcut düzeninin devamına yönelik eylemlere taktik verir. Robert Cox, problem çözücü teoriyi bir Soğuk Savaş teorisi olarak değerlendirir. Çünkü istikrar ve güç ilişkilerinin baskın olduğu Soğuk Savaş dünya konjonktüründe problem çözücü teori öne çıkmıştır (Cox, 2006: 146).

Problem çözücü teorinin en önde gelen kuramı olan Realist kuram, uluslararası ilişkileri realizmin tek analiz birimi olan devlet üzerinden açıklamaktadır. Realist kuramın ana akımı olan neorealist kurama göre uluslararası yapı, devletleri benzer davranışlar göstermeye zorlamaktadır. Bu nedenle devletler benzer birimlerdir. Bu bakış açısı sebebiyle devletlerin iç politikaları, dış politikanın belirlenmesinde etkili değildir. Realizm iç politika ile dış politika arasında keskin bir ayrım yapmaktadır. Eleştirel kuram, özelde de Neogramşiyen kuram iç politika ile dış politikayı birbirini etkileyen iki analiz birimi olarak değerlendirir. Bu nedenle dünya politikası salt devletler arasında gerçekleşmemektedir. Neogramşiyen kuram göre dünya politikası farklı ülkelerdeki baskın toplumsal güçlerin birbirine bağlanmasının sonucunda oluşmaktadır (Cox, 1987: 105).

Yukarıdaki değerlendirmelere ek olarak Neogramşiyen kuram, realist kuramdan farklı şekilde hegemonya kavramını 'meşru tahakküm' olarak değerlendirmektedir. Cox'a göre, tek başına baskın güç olmak, hegemonya için yeterli değildir (Bostanoğlu, 1996: 49). Neogramşiyen kurama göre hegemonya kavramı yalnızca maddi unsurlarla açıklanamaz, normatif öğeler (rıza, oydaşma gibi) hegemonya analizine katılmalıdır (Gill, 1990: 55). Realizm, Eleştirel kuramdan farklı olarak, uluslararası hegemonik sistemi fiziki güç (askeri güç) kavramı üzerinden açıklamaktadır. Realistler için hegemonya, bir devletin iradesini diğer devletler üzerinde uygulama gücü olan 'iktidar' kavramına karşılık gelir (Gill, 2003: 82). Neogramşiyen kuram ise hegemonya kavramını bu anlamda kullanmaz; yani, hegemonya kavramı bir ülkenin diğerleri üzerinde baskın (dominant) olması olarak anlaşılmaz (Cox, 1993: 59-60).

Ana akıl uluslararası ilişkiler kuramlarından olan liberal kuram ve önde gelen düşünürleri Joseph Nye ve Robert Keohane, hegemonik dünya sistemini uluslararası işbirliği, uluslararası örgütlenme ve yumuşak güç gibi yeni kavram ve teorilerle açıklamaktadır (Eralp, 2014: 165). Neoliberal kuram realist kuram gibi devleti önemli bir analiz birimi olarak dikkate almaktadır. Neoliberal kurama göre uluslararası hegemonyayı ancak güçlü bir devlet kurabilir. Neoliberal kuramcılara göre uluslararası istikrarın sağlanması için gerekli olan temel kuralların devamını sağlayabilecek güçlü bir devlet gereklidir (Küçük, 2021: 95).

Cox hegemonyayı, bir değerler sistemi olarak yorumlamıştır. Ayrıca Cox'a göre hegemonya, salt bir dünya gücünün egemenliği olmaktan ziyade; oydaşmaya dayalı, ast konumdaki devlet ve sınıfların çıkarlarını gerçekleştirmediği, bir tür ideolojik egemenlik ve sınıfsal çıkar uyumu olarak tanımlanmıştır (Bostanoğlu, 2009: 49-51).

Hegemonik uluslararası düzen, sömüren sömürülen ilişkisinden ziyade sisteme entegre her devletin kendi çıkarlarıyla var olduğu bir düzendir. Bir diğer deyişle, hegemon gücün egemenliğini rızasıyla kabul eden sınıf ya da devletler hegemon güç ile kendi çıkarları arasında ortak çıkar algısına sahiptir (Alsancak, 2021: 185). Michael Mann'ın değerlendirmesi hegemonik iktidar ilişkisini açıklamaktadır: “Hegemonya özü itibariyle kaba güce dayanmaz, sisteme dâhil olan sınıflar/devletler çıkarları için hegemonik sisteme dahil olurlar. Buna ek olarak sekülerizm gibi ideolojik bakımdan ortaklıklara sahiplerdir. Bu yönüyle hegemonya, imparatorlukların doğrudan hiyerarşik ve zora dayalı egemenlik ilişkisinden ayrılır.” (Münkler, 2009: 74). Bu bağlamda Neogramşiyen kuram şu argümanı ileri sürmektedir: Hegemonik bir uluslararası düzenin kurulabilmesi için hegemonik sistem içinde yer alan devletlerin kendi çıkarlarını, hegemon devletin çıkarları ile uyumlu hale getirmesi gerekir (Cox, 1987: 32).

Neogramşiyen anlamda hegemonya ilişkisinde hegemon güç rıza ve karşılıklı uzlaşuya dayalı bir egemenlik ilişkisi kursa da zor aygıtının bu iktidar ilişkisinde etkisiz olduğu düşünülmemelidir. Hegemon güç, ihtiyaç duyduğu durumda iradesini zor kullanarak zayıf olan üzerine dayatabilir ya da bu potansiyel gücünü her daim zayıf olana hissettirir (Cox, 2006: 99). Thomas Friedman'ın ifadesiyle hegemonik uluslararası sistemin işleme için ‘gizli bir yumruk’ gereklidir. Friedman, Silikon Vadisi teknolojilerinin yayılımı ve korunması için ABD ordusunun ‘gizli yumruk’ olarak varlığının önemine işaret etmiştir (Kolasi, 2021: 31).

Neogramşiyen kuram, siyasal değişimin temelini ekonomik üretim araçları sonucunda ortaya çıkan toplumsal sınıfları yerleştirmektedir. Buna göre üretim araçları, belirli toplumsal güçlerin toplumsal üretim ilişkileri üzerinden iktidarı elde etmesini sağlamaktadır. Bu aşama sonrası iktidar erkini elde eden toplumsal güçler bir diğer deyişle hegemon sınıf, devlet yapısını biçimlendirir ve çevre ülkelere iktidarını yaymaya başlar. Küresel hegemonyanın çekirdeği ulusal kökenlidir (Bieler and Morton, 2006: 89). Bu analiz bağlamında II. Dünya Savaşı sonrası başlayan ABD hegemonyası, en etkili üretim araçlarına sahip olan ve sivil toplumun devlete galebe çaldığı ABD’de kapitalist sınıf hegemonyasının alt sınıflarla sağlanan uzlaşma/oydaşma sonrası küresel düzeyde yayılımı ile gerçekleşmiştir (Demir, 2018: 236).

Robert Cox, ABD hegemonyasının ulusal ve uluslararası düzeyde inşa ve yayılımını üç unsura dayandırmaktadır. Bunlar; sosyal güvenliğin kitlesel düzeyde sağlanması, ekonomik zenginliğin yeniden dağıtılması yoluyla iç istikrarın oluşturulması ve ulusal ekonomilere müdahale etme hakkı veren ve bu ekonomilerin uluslararası serbest ticaret ile birleşimini sağlayan ‘gömülü liberalizm’ (embedded liberalism) ilkesidir. Bu ilkelere göre şekillenen devlet biçimi, Keynesyen refah devletidir. Keynesyen refah devleti; müdahalecilik, karma ekonomi ve genişleyen bir refah sisteminden oluşmaktadır. Hükümet-iş dünyası-emek koalisyonu, Keynesyen refah devleti modeli üzerinde karşılıklı tavizler vererek anlaşmıştır. Böylece işçi çıkarları ile sermayenin çıkarları koordine edilerek “Tarihsel Blok” meydana getirilmiştir. Zorun rızaya üstün geldiği erken kapitalizmin despotik rejimlerinin yerini, emek sınıfının rızasının elde edildiği sınıflar arası koalisyon almıştır (Bieler ve Morton, 2015: 94).

Tarihsel blokun hegemonyasını, ulusal düzeyde yukarıda verilen şekilde ortaya çıktıktan sonra, küresel düzeyde i) Maddi kaynaklar (teknoloji ve üretim araçları), ii) Fikirler, ideolojiler ve kanaatler (geniş kitlelerce kabul görmüş fikirler ve kanaatler), ve iii) Kurumlar (hegemonik düzeninin devamını sağlayan ulus-ötesi ve uluslararası yapılar) üzerinden yaymıştır (Yalvaç, 2016: 231). Bu kavramlar uygulamada şu şekilde ortaya çıkmıştır: Marshall Planı gibi ekonomik yardımlar (maddi kaynaklar), NATO gibi güvenlik kurumları (kurumlar) ve ortak tehdit olarak görülen SSCB'ye karşı iş birliği ve Fordist iktisat modeli (fikirler/ideoloji) (Gill, 1994: 42).

Hegemon gücün merkez ülkeden çevre ülkelere egemenliğinin yayılması sürecinde temel belirleyicilerden biri çevre ülke iktidar elitlerinin hegemonun liderliğine rıza göstermeleridir. Çevre ülke iktidar elitleri, yalnızca maddi güç kaynaklarının yarattığı baskı nedeniyle değil; ortak çıkar algıları ve hegemon güçle maddi kaynaklar, kurumlar ve ideoloji üzerinden sağlanan memnuniyet sebebiyle hegemon gücün iktidarına rıza gösterir (Okur ve Ongur, 2014: 312).

Hegemon güç, hegemonik bir uluslararası düzen kurabilmek için sürekli olarak askeri gücüne başvuramayacağı için yayıldığı bölgenin yerel elitleriyle kuvvetli iş birliğine ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle neogramşiyen anlamda hegemonya bir dolaylı iktidar (indirect rule) biçimidir. Hegemon güç yönetim sorumluluğunu doğrudan almadan çevre ülkelere yerel egemen sınıflar üzerinden nüfuz etmektedir (Okur, 2009: 84). Örneğin II. Dünya Savaşı sonrası ABD, Almanya ve Japonya (Zuibatsu/Aile Şirketleri) devlet seçkinleri ile ortak politika yürütmek üzere ittifak oluşturmuş ve bu iki ülke üzerinde hegemonyasını tesis etmiştir (Ikenberry and Kupchan, 1990: 287). Bu bağlamda ortaya konulan argümanı destekleyen ve karşılaştırma yapılabilecek bir diğer örnek, ABD'nin 2003 işgalinden sonra Irak'ta başarılı bir hegemonik yönetim yapısı inşa edememesidir. Iraklı egemen zümre ile ABD arasında maddi kaynaklar, kurumlar ve ideoloji üzerinden güçlü siyasi, ekonomik ve ideolojik bağların tesis edilememesi bu durumun nedenidir. Diğer bir ifade ile ABD, Irak'ta iş birliği yapabileceği güvenilir yerel iktidar eliti bulamamıştır. Bu nedenle başarılı bir hegemonya inşa edememiştir (Gause, 2019: 583).

Neogramşiyen kuramın yerel elitlerle hegemon güç arasındaki uzlaşmayı açıklayan bir diğer kavramı Pasif Devrim'dir. Pasif Devrim'den anlaşılması gereken, merkezdeki hegemon sınıfın hegemonyasını yerel müttefiklerle iş birliği üzerinden küresel düzeyde yaymasıdır. Pasif Devrim'e örnek olarak 1991 sonrası Doğu Avrupa ülkelerindeki burjuva sınıfının ABD'nin destekleriyle güçlendirilerek ABD ile iş birliği yapması verilebilir (Yavuz, 2018: 261).

Neogramşiyen hegemonya kuramı açısından devlete atfedilebilecek rol, dünya ekonomisinin politika öncelikleri ile yerel gruplar arasında arabuluculuk yapmaktır (Morton, 2023: 161). Neogramşiyen kuram toplumsal güçleri hegemonyanın asli aktörü olarak görmesi sebebiyle ABD içindeki en önemli toplumsal güç olan sermaye sınıfını uluslararası hegemonyanın ana önemli unsuru olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle ABD ile hegemonyayı örtüştürmek yanlıştır, aslolan hegemon devlet içinde yer alan hegemon sınıftır (Turan, 2021: 271).

Hegemon sınıf ile çevre ülke elitleri arasında oluşan uluslararası bağlantı ve iş birliğinin farklı bir boyutu, ulusal çıkarlar ile sınıfsal çıkarlar arasında çatışma yaşandığında, yerel elitlerin ülkenin ulusal çıkarları yerine sıklıkla sınıfsal çıkarlarını tercih etmesidir. Yerel sermaye sınıfı, ülke kalkınmasına zarar verme pahasına kendi sınıfının zenginleşebilmesi için uluslararası ticari ilişkilerini sürdürmeyi tercih etmektedir (Erpul, 2021: 164). Örneğin Amerikalı ulus-ötesi şirketlerin Çin’de üretim yapması, ABD içinde işsizlik ya da düşük ücret sorunlarına yol açmıştır fakat ABD hegemon sınıfını oluşturan sermaye burjuvazisi bu duruma kayıtsız kalmayı sürdürmüştür (Somçağ, 2022).

Konu ile ilgili literatür geniştir ve farklı bakış açıları doğrultusunda değerlendirmeler yapılmıştır. Rupert, ABD’de ulusal düzeyde hegemon sınıfın ortaya çıkma sürecini sınıflar arası çatışmanın sona erdirilerek bir ittifak bloğu oluşturulması ile açıklamıştır (Rupert, 1990). Nye ve Welch’in çalışması ABD’nin hegemon olma sürecini ve bu sürecin devamlılığını uluslararası bağımlılık ilişkileri üzerinden açıklamaktadır (Nye ve Welch, 2017). Bieler ve Morton ABD’de ulusal düzeyde hegemon sınıfın ortaya çıkmasını ve küresel yayılım sürecini iktisadi model ve yönetim sistemi üzerinden değerlendirmektedir (Bieler ve Morton, 2015). Cox’un çalışması egemen sosyal sınıflar arası ilişkilerin uluslararası düzenin oluşturulmasındaki belirleyiciliği üzerinedir (Cox, 1987). Gill, ABD’nin küresel hegemonik yayılımını maddi kaynaklar, kurumlar ve ideoloji üzerinden açıklamıştır (Gill, 1994). Kolasi’nin çalışması ABD’deki sermaye sınıfına odaklanarak bu sınıfın ulusal ve küresel düzeyde hegemon olma sürecini analiz etmektedir. Bu çalışma Avrupa, Asya ve Ortadoğu’daki ABD hegemonyasının yayılımını baskın sosyal sınıflar ve devletlerin ulusal stratejileri bağlamında açıklayarak uluslararası ilişkiler alanına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

1.1. ABD Hegemonyasının İnşası, Gelişimi ve Yayılımı

ABD, II. Dünya Savaşı’ndan en güçlü çıkan devlet olması nedeniyle savaş sonrası dünya düzeninin inşasına doğrudan müdahil olmuştur. Ayrıca ABD, I. Dünya Savaşı’ndan sonra tekrar benimsediği izolasyonculuk politikasını II. Dünya Savaşı sonrası terk etmiştir. Diğer taraftan ABD, yönetim felsefesi ve kurucu ilkeleri arasında yer alan ‘kaçınılmaz kader’ (manifest destiny) düşüncesi üzerinden bir dünya hegemonyası gerçekleştirmek amacıyla politika ve stratejilerini uygulamaya koymuştur. Bu anlayışa göre ABD halkı, Tanrı tarafından verilmiş meşru ve kaçınılmaz bir göreve sahiptir: Tanrı, ABD’yi dünyanın geri kalanını özgürleştirmekle görevlendirmiştir (Sümer, 2008: 123). Emperyalist ve yayılmacı ‘kaçınılmaz kader’ düşüncesi doğrultusunda ABD hegemonyasını yayabilmek için maddi kaynaklarını, kurumlarını ve ideolojisini hayata geçirmiştir.

Yukarıdaki anlayışa ek olarak, ABD dış politikasının şekillenmesinde egemen sınıf çıkarları önemli bir etkiye sahiptir. ABD dış politikasının oluşumunda bu etken dikkate alınmalıdır. Trofimenko’nun analizi bu bağlamda önem kazanmaktadır: “Dış politika, Başkan Washington’un ulusal çıkar vurgusu içinde sınıfsal çıkarı barındırmaktadır. Mülk sahibi sınıfın çıkarlarını, ulusal çıkarlar olarak yorumlamak mümkündür. Çünkü dış politikada belirleyici olan egemen zümredir ve iktidar

elitlerinin iç çatışma yaşamadıkları nadir konulardan biri dış politika olmuştur.” (Trofimenko, 1991: 14).

ABD’li yazar ve stratejistler, Amerikan hegemonyası için uluslararası koşulların müsait olduğunu ileri sürerek II. Dünya Savaşı sırasında, ABD’nin dünya liderliğini üstlenmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. 1942’de Fortune, Time ve Life dergilerinin yayın yönetmenleri “Bir Amerikan Önerisi” başlığıyla bir bildiri yayımlayarak: “Amerika, savaş sonrası dünyanın en güçlü tek devleti olacak... Dolayısıyla savaş sonrası istediği türde bir dünyaya karar vermek ona düşer” diyerek “kaçınılmaz kader” ideolojisini ifade etmişlerdir (Panitch ve Gindin, 2015: 81). Başkan Truman’ın “Bütün kartlar bizim elimizde” şeklindeki ifadesi ABD’nin askeri, ekonomik ve ideolojik potansiyeline olan güvenini yansıtmaktadır (Divine vd., 1994: 199).

1945-1965 arası dönem, ABD hegemonyasının küresel düzeyde kurulduğu dönemdir. ABD hegemonyası, selefi Britanya’nın kurduğu hegemonyadan daha katı olarak kurulmuştur. ABD, müttefiki olduğu çevre ülkeler üzerinde hegemonyasını genişletirken, güçlü bir ideolojik ve kurumsal yapı inşa etmiştir. Bu koalisyonun katı olmasının hem içte az çatışma yaşamasının ana nedeni, Sovyetler Birliği’nin hem ideolojik hem de askeri nedenler dolayısıyla tehdit olarak algılanmasıdır. Bu güçlü ittifak, aynı zamanda küresel düzlemde kurallara sahip bir ekonomi meydana getirmiştir (Cox, 2006: 136).

Uluslararası düzeyde yayılmış olan ABD hegemonyası, sert güç unsurlarına dayanmakla birlikte rıza (consent) temelli bir hegemonya üretmesi nedeniyle kendinden önce kurulan hegemonya ve imparatorluk sistemlerinden ayrılmaktadır. Öncelikle hiçbir imparatorluğun etki alanı ABD gibi küresel düzeyde olmamıştır. Ayrıca hiçbir imparatorluk, ABD kadar sert ve yumuşak gücü harmanlamayı başaramamıştır. Amerika’nın etkisi, fethetme veya resmi işgal yerine, siyasal ve kültürel rol modeli yaratma veya askeri hegemonya şeklini alarak, dolaylı yoldan egemenlik kurma yönünde olmuştur (Hook ve Spanier, 2014: 184).

David Harvey, II. Dünya Savaşı sonrası kurulan Amerikan hegemonyasını, egemen sınıflar arasında kurulan güçlü ilişkiler yani dolaylı iktidar kurma bağlamında açıklamıştır:

“ABD tarafından, gelişmiş kapitalist güçler arasındaki ekonomik büyümeyi eşgüdümlemek ve komünist olmayan dünyaya kapitalist türde ekonomik kalkınma getirmek üzere tasarlanmış Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu (IMF-International Monetary Fund), Uluslararası Ödemeler Bankası gibi uluslararası kuruluşlar, GATT ve OECD gibi uluslararası örgütler kuruldu. Bu alanda ABD sadece başat güç değil aynı zamanda hegemondu. Süper emperyalist devlet olarak konumu, nerede olursa olsun mülkiyet sahipleri sınıfına ve egemen seçkinlere liderlik etmeye dayanıyordu. Nitekim tüm dünyada bu tür seçkinlerin ve sınıfların oluşumunu ve güçlenmesini teşvik etti: Tüm kürede burjuva gücünün gösterilmesinin baş aktörü oldu.” (Harvey, 2004: 47).

Harvey, ABD'nin küresel hegemonyasını, ABD'deki hegemon sınıf ile çevre ülke elitleri arasında kurulan güçlü ilişkilerin toplam sonucu olarak değerlendirmektedir. ABD uydusu konumunda olan devletleri kontrol altında tutabilmek için bu ülkelerin iktidar elitlerini; ideoloji, hayat tarzı, eğitim, ekonomik çıkarlar, uluslararası politika gibi konularda uzlaşa ve güçlü ilişkiler üzerinden kendine bağlamıştır (Harvey, 2004: 35). Örneğin bu ilişkileri açıklamak açısından Avrupalı sermaye elitleri ile ABD arasındaki ilişkileri değerlendirmek önemlidir. Avrupalı kapitalist sınıf açısından, ABD'nin Avrupa'daki varlığı hayati olarak görülmüştür. Çünkü Avrupalı seçkinler, yurtiçi güçlerin iş birliğiyle gerçekleştirilmesi mümkün olmayan ekonomik hedeflerini, Amerikan gücü ve kaynakları vasıtası ile gerçekleştirebilmek için ABD hegemon sınıfı ile iş birliği yapmışlardır (Panitch ve Gindin, 2015: 101-102).

Sonuç olarak ABD; II. Dünya Savaşı sonrasında, yukarıda ifade edildiği gibi hem ulusal hem de uluslararası alanda kitle ve elit çıkarları arasında koordinasyon sağlamıştır (Harvey, 2004: 35). Aşağıdaki bölümde ABD'nin Avrupa, Asya ve Ortadoğu'daki hegemonik yayılımı açıklanarak, Neogramşiyen kuram açısından değerlendirilmiştir.

1.1.1. ABD'nin Avrupa, Asya ve Ortadoğu'daki Hegemonik Yayılımı

ABD, II. Dünya Savaşı sonrası SSCB ile birlikte iki süper güçten biri olarak ortaya çıkmıştır. Bu iki süper güç arasındaki rekabet, 1945 sonrası dünya siyasetinin yönünü tayin etmiştir. Her iki devlet, süper güç olarak değerlendirilse de ABD ekonomik ve askeri açıdan SSCB'den daha güçlü şekilde savaştan çıkmıştır (Kennedy, 1990: 419). Savaş sonrası iki kutupluluğa dayalı, yeni bir uluslararası düzen oluşmuştur ve ABD, Sovyetler Birliği'nin nüfuz alanı dışında kalan yerlerde hegemonyasını inşa etmiştir. Immanuel Wallerstein'in iddiası kuvvetle muhtemel gerçektir: "Yalta Konferansı'nda SSCB ile ABD; Sovyetler Birliği'nin dünyanın yaklaşık üçte birini, ABD ise geriye kalanını kontrol altına alacak şekilde anlaşmıştır." (Wallerstein, 2000: 21).

II. Dünya Savaşı sonunda askeri, ekonomik ve toplumsal güçlerini yitirmiş olan Avrupalı devletler askeri, siyasi ve ekonomik açıdan Amerikan gücüne büyük ihtiyaç duymuşlardır. Bu nedenle ABD'nin II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da hegemon güç olarak varlığı müttefikleri tarafından talep edilmiştir (Cox, 1987: 211-213). Avrupalı devletler, ABD'nin izolasyonist bir politika izlememesi için yoğun çaba göstermişlerdir. Batı Avrupa ülkeleri Avrupa'da iç çatışmaların önüne geçmek, Sovyet Rusya tehdidini bertaraf etmek, güvenlik endişelerini gidermek ve Amerikan ekonomisinden kaynak temin etmek amacıyla ABD'nin hegemon bir güç olarak Avrupa'daki varlığını kabul etmişlerdir (Ikenberry, 1989: 376). Bu nedenle ABD hegemonyası, Avrupa'daki haliyle 'uzlaşa dayalı hegemonya' ya da Harvey'in ifadesi ile "davetli emperyalizm" olarak da nitelenmiştir (Harvey, 2004: 50).

ABD hegemonyasının meşruiyet kazanması ve rızaya dayanmasının temelinde, savaştan harap olmuş büyük devletlere sosyo-ekonomik temellerini yeniden inşa edecek yardım ve destek sunması yatmaktadır. Bu yeniden yapılanmanın temeli, büyümeye dayalı üretkenlik politikasıdır. ABD, seri üretim üzerinden büyük ve

birleşik küresel bir pazar ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan bu ekonomik yapılanma genel olarak Avrupa'da daha yüksek yaşama standartlarının oluşmasını sağlamıştır. ABD refahın arttığı bir ortamda, iş birliğinin çatışmanın yerini alacağını ve liberalizme karşı sağın veya solun 'aşırı' tehditlerinin azalacağını düşünerek strateji üretmiştir. Diğer bir deyişle ABD, liberal kapitalist ulusal kimliğini uluslararası hale getirerek hegemonyasını uluslararası hale getirmiştir. Bu durum ABD'nin ileri kapitalist ülkeleri, liberal kapitalist vizyonu doğrultusunda yeniden inşa etmesi olarak değerlendirilebilir (Rupert, 1990: 434-435).

ABD savaş sonrası yapılan düzenleme ile dünyanın ekonomik ve siyasi istikrarını sağlamaya çalışmış ve bu amaçla açık ekonomi ve küreselleşmiş iktisadi düzen oluşturmuştur (Hook ve Spanier, 2014: 50). Tarihsel Blok, uluslararası siyasi istikrarın sağlanması ve ABD ekonomisinin faydası için açık pazara dayalı bir uluslararası rejimin hâkim olması gerektiğini ve bu tür bir uluslararası düzenin ancak hegemon bir gücün liderliğinde kurulabileceğini ileri sürmüştür. ABD'li yetkililer, 1930'larda İngiltere'nin gücünün zayıflaması sonrası ABD'nin hegemon güç rolünü üstlenmemesinden kaynaklanan güç boşluğunun merkantilist ve korumacı ekonomilere yol açtığını ve bu durumun II. Dünya Savaşı'na zemin hazırladığını düşünerek, benzer bir sürecin tekrarlanmasını önlemek için açık ekonomi politikasını uluslararası düzene hâkim kılmışlardır (Strange, 1987: 556).

ABD'li karar alıcılar, artan üretimlerinin yalnızca iç piyasa tüketimiyle emilemeyeceğini ve yeni dış pazarlara ihtiyaçları olduğunu düşünerek politika oluşturmuşlardır (Zinn, 1990: 404). Bu amaç doğrultusunda ABD, Batı Avrupa ile Japonya'yı "yeniden inşa" ederek, ihtiyaç duyduğu pazarı yaratmayı amaçlamış ve bu bölgelere büyük kaynak aktarımı gerçekleştirmiştir (Wallerstein, 1993: 18). ABD açık ekonomi politikası hedefi doğrultusunda, 1944'te Bretton Woods kararları ile küresel kapitalist sistemin serbest piyasa ekonomisine göre işlemini sağlayacak kararlar almıştır. Ayrıca Bretton Woods kararları ile uluslararası ekonomiyi yönlendirecek yarı özerk fakat ABD hegemonyasının yayılımı ve sürmesi için faaliyet gösteren IMF ve Dünya Bankası gibi kurumlar meydana getirmiştir.

Hegemon sınıf sınırların ve engellerin olmadığı bir ekonomik düzenin, kendi sınıfı ve ABD ekonomisine yarar sağlayacağını düşünmüştür (Nye ve Welch, 2017: 423). Bretton Woods sistemi, bütünleşmiş bir dünya ekonomisi yaratmıştır. Böylece hegemon sınıf ve müttefiklerinin çıkarlarına göre işleyen bir ekonomik yapı meydana gelmiştir. Ayrıca uluslararası istikrarsızlık önlenmiştir. Başkan Truman'ın sözleri ABD'nin küresel düzeyde işleyen bir serbest piyasa ekonomisine olan ihtiyacını göstermektedir: "Amerikan sistemi ancak bir dünya sistemi olabilirse varlığını sürdürebilir." (Gerger, 2006: 20). ABD bu amaçla New Deal ilkelerini, Fordist üretim biçimini, yoğun kitlesel tüketim ve birikim biçimlerini küreselleştirmiştir (Gill ve Law, 1988: 96-97). Küresel çapta yayılan serbest piyasa ekonomisi, Amerikan kamuoyu tarafından ABD'nin ulusal çıkarlarına hizmet eden bir politika olarak algılanmış ve geniş bir kabul görmüştür (Nye, 2019: 72). Bunlara ek olarak ABD ordusunun bu iktisadi modelin oluşmasındaki katkısı dikkate alınmalıdır. Ordu,

küresel yayılımı vasıtasıyla Amerikan şirketlerine yatırım yapabilmeleri için uygun ortamı sağlamış ve engelleri kaldırmıştır (Foster, 2005: 91-92).

ABD, II. Dünya Savaşı sonrası açık pazar ilkesini üçüncü dünya ülkelerine yayabilmek için dekolonizasyon (sömürgelerin bağımsızlıklarına kavuşması) politikasını teşvik etmiştir. ABD, antiemperyalist bir tavır sergilemiş gibi görünmesine rağmen, arka planda kendi iktisadi düzenini yaymayı ve yeni pazarlar bularak hegemonyasını genişletmeyi amaçlamıştır. Bu amaçla ABD, bağımsızlığını yeni elde eden devletleri baskı ve rıza araçlarını kullanarak açık pazar oluşturma stratejisi üzerinden hegemonyasına katmıştır. Böylece David Harvey'in ifadesi ile "...diğer devletleri, ana terminal olarak kendisine sayısız kabloyla bağlamıştır." (Harvey, 2004: 46-47).

ABD'yi izolasyonist politika izlemekten uzaklaştıran ve doğrudan uluslararası politikaya müdahil olmaya iten bir diğer etken İngiltere'nin ABD'den hegemon güç olması için istekte bulunması ve ABD'yi mevcut konjonktürle ilgili olarak uyarmasıdır. II. Dünya Savaşı'ndan ekonomik çöküşle çıkmış olan İngiltere, SSCB yayılımına karşı direnebilecek tek gücün ABD olduğunu ve güç dengesinin muhafazası rolünü kendi yerine ABD'nin üstlenmesi gerektiğini ABD'ye iletmıştır (Hook ve Spanier, 2014: 41-42). ABD'nin izolasyonist politikayı terk ettiğinin ilk göstergelerinden biri, 1947'deki Truman Doktrini'nin ilanıdır. Böylece ABD, İngiltere'nin ABD'ye biçtiği rolü üstlenmeyi kabul ettiğini göstermiştir. Truman Doktrini çevreleme stratejisi doğrultusunda, Türkiye ve Yunanistan'ın SSCB tarafından işgalinin önüne geçmek ve Ortadoğu petrol kaynaklarının güvenliğini sağlamak için ilan edilmiştir (Sander, 1991: 203-204).

Truman Doktrini'nin uygulamaya konması sonrası, bu doktrinin tamamlayıcısı olarak Marshall Planı ilan edilmiştir (1948). Marshall Planı, ABD'nin hegemon güç olarak Avrupa'da siyasal elitler ve halklar tarafından benimsenmesinde önemli bir etkidir. Marshall Planı ile ABD iktisadi rejimi ve çıkarlarını Avrupa'ya taşımıştır. Böylece ABD, Avrupa ekonomisi ile kendi ekonomisi arasında uyum sağlayarak iktisadi dinamizmini sürekli hale getirmeyi ve Avrupa pazarını üretimi için kullanmayı planlamıştır. ABD bu kazanımları elde ederken, Batı Avrupalı ülkeler, ekonomilerini yeniden inşa etmişler ve refah düzeylerini arttırmışlardır (Ikenberry, 1989: 376). Churchill, Marshall Planı ile sağlanan yardımları "Tarihin en cömert yardımı" olarak nitelemiştir. Marshall Planı sonucunda komünizm tehlikesi, Batı Avrupa'da ortadan kalkmış ve refah içinde olan bir Avrupa'nın Amerikan çiftçileri, madencileri ve imalatçıları için de bir refah kaynağı olduğu anlaşılmıştır (Divine vd., 1994: 203). Gramsci ve Cox'un hegemonyanın ekonomik temel üzerine inşa edileceği önermesi, Marshall Planı üzerinden değerlendirilebilir. Neogramşyan kuramın 'hegemon güç/devlet/sınıfın çevre ülkelerde hegemonya kurabilmesi için ekonomik tavizler vermesi ve ekonomik tatmin yaratması gerekir' argümanı bu örnekte doğrulanmaktadır. Ayrıca Neogramşyan kuramın "ekonomik temelden bağımsız hegemonya olmaz ve bu ekonomik temel, paydaş çıkarlarının tatminine dayalıdır." şeklindeki diğer argümanı teyit edilmektedir (Gill, 1994: 42).

ABD, Marshall Planı ile Avrupa toplumunun ekonomik refahını yükselterek hegemonyasını gerçekleştirmek için uygun ortam oluşturmayı amaçlamıştır. Böylece ABD, Avrupa’da ekonomik refahın artması ile komünist akımlara olan yönelimin azalması ve Avrupa’nın güçlenmesi ile ABD’nin hegemonik sistem içindeki yükünün hafiflemesi amaçlarını gerçekleştirmeyi amaçlamıştır (Ikenberry, 1989: 386-387).

Marshall Planı, iktisadi amaçlarına ek olarak siyasal amaçlara sahiptir. 1950’ler ve 1960’larda Batı Avrupa’da neoliberal dönüşüm yanlısı merkez sağ hükümetlerin iktidara gelmesinde, Marshall Planı’nın sağladığı refah ekonomisi önemli bir etkidir. ABD, Avrupa ve Japonya’da liberal ve Hristiyan Demokrat partilerin iktidara gelmesini sağlamıştır. Böylece hegemonyası için tehdit oluşturan iç siyasi aktörlerin iktidara gelmelerini önlemiştir (Gill, 2003: 60). ABD yaptığı yardımların yarattığı ekonomik dönüşüm ve siyasal propaganda ile Avrupa siyasetini dönüştürmüştür. Bu bağlamda hegemonyanın bütüncül bir sistem olduğu, ekonomik öncelikleri olan bir yardımın siyasal ve ideolojik boyutlarının olduğu anlaşılmaktadır (Cox, 1987: 216-220).

ABD, Avrupa kıtasını küresel hegemonya ve güvenliği için hayati derecede önemli bir bölge olarak yorumlamıştır. Bununla birlikte özellikle Avrupalı kapitalist sınıf açısından ABD’nin Avrupa’daki varlığı son derece önemlidir. Çünkü Avrupalı sermaye sınıfı yalnızca kendi ülke kaynaklarına dayanarak gerçekleştirilmesi mümkün olmayan ekonomik hedeflerini ABD’ye ait kaynaklarla gerçekleştirebilmek için ABD hegemon sınıfı ile iş birliği yapmıştır (Panitch ve Gindin, 2015: 101-102). ABD Dışişleri Bakanı Acheson’ın “ABD kapitalist sisteminin yaşaması Avrupa’nın farklı iktisadi istikametler izlememesine bağlıdır.” sözleri, ABD açısından Avrupa pazarının önemini yansıtmaktadır (Panitch ve Gindin, 2015: 106). Karşılıklı çıkarlarda uzlaşan ve ortak ideolojik perspektife sahip olan ABD’li ve Avrupalı sermaye sınıfları ve iktidar seçkinleri ‘Tarihsel Atlantik Blok’ olarak ifade edilen ittifakı oluşturmuşlardır. Diğer bir deyişle ABD merkezli hegemon sınıf olan Tarihsel Blok, Avrupa sermaye sınıfı ile maddi kaynaklar, kurumlar ve ideoloji üzerinden ‘Atlantik Tarihsel Blok’u meydana getirmiştir.

ABD’nin Batı Avrupa üzerindeki hegemonyasının en yoğun olduğu ülke Batı Almanya’dır. ABD, Alman siyasal elitleri ile yapılan mutabakat üzerinden Batı Almanya’yı kendisine bağlı bir müttefik ve ekonomik pazar haline getirmiştir. Almanya ise ABD hegemonyasını kabullenerek, siyasal iddialarından vazgeçmiş ve bir refah ülkesine dönüşmüştür. ABD, hegemonyasını Batı Almanya üzerinde kabul ettirirken ekonomik yardımlara ek olarak, askeri gücünü Almanya’ya taşıyarak sert ve yumuşak güç aygıtlarını birlikte kullanmıştır. ABD’nin Batı Almanya üzerindeki hegemonyası, Neoliberal kuramın ‘havuç’ ve ‘sopa’; Neogramşiyen hegemonya kuramının rıza (consent) ve baskı (coercion) kavramları ile açıklanabilir.

Bu örnekler; ABD’nin uzun vadeli çıkarlarını düşünerek, sürdürülebilir bir hegemonya inşa etmeyi amaçladığını göstermektedir. Bu amacın gerçekleşmesi için ABD’nin kısa vadeli ekonomik ve siyasal çıkarlarından vazgeçtiği anlaşılmaktadır.

Gramsci'nin belirttiği gibi hegemon güç (devlet veya sınıf) ast konumda yer alan sınıf ya da devletlere ekonomik tavizler vererek ve müttefiklerini ekonomik ve ideolojik açıdan memnun ederek hegemonyasını inşa etmektedir. Bu ilişkilerden anlaşılacağı üzere, Neogramşiyen hegemonya kuramının yorumuna göre hegemonya tek taraflı bir sömürü ilişkisi değildir. Hegemon güç yalnızca maddi güç potansiyeli üzerinden hegemon vasfı kazanmamaktadır.

Neogramşiyen hegemonya kuramının hegemonik bir düzenin tesisi için gerekli gördüğü iki etkenin II. Dünya Savaşı sonrası oluşturulduğu anlaşılmaktadır: Birincisinde, hegemon güç konumundaki devlet (ABD), ast konumdaki devletlerin çıkarları ile kendi çıkarları arasında uyum yaratacak ekonomik ve siyasi zemini oluşturmaktadır. İkincisinde çevre ülkeler, hegemon gücün uluslararası stratejisiyle ulusal stratejileri arasında uyum inşa ederek, ulusal/sınıfsal çıkarlarını maksimize etmişlerdir. Hegemonik uluslararası sistemde hegemon güçle ast konumdaki devletler, karşılıklı tavizler ve rızaya dayalı ilişkiler geliştirmişlerdir.

ABD, Avrupa'da hegemonyasını sağlam şekilde tesis ederken aynı zamanda Asya bölgesine yönelmiştir. Ayrıca ABD en önemli tehdit olarak gördüğü SSCB'nin yeni topraklar ele geçirerek yayılımını önlemek için önemli jeopolitik bölgelerde –SSCB ile sınırı olan devletler– kapitalist ilkelere dayalı güçlü ekonomiler kurmuştur. Böylece Sovyet gücünün tehdidini doğrudan hisseden Japonya, Tayvan ve Güney Kore'ye güçlü askeri ve ekonomik destek sağlamıştır (Harvey, 2004: 46). ABD'nin kapitalist ilkelere dayalı olarak inşa ettiği bu devletler, Amerikan hegemonik sisteminin bir parçası haline gelmiştir.

ABD, Asya'ya egemenliğini yaymada ve Çin ile SSCB'nin sınırlandırılmasında en önemli rolü Japonya'ya yüklemiştir. SSCB-Çin yayılımı tehdidi altındaki Asya-Pasifik bölgesini kontrol altında tutabilmek için Japonya'yı düşman bir devletten müttefik olan bir devlete dönüştürmüştür. Bu kapsamda Japon bürokrasisi ile anlaşarak, Japon faşizminin ana toplumsal tabanı olan ordu ve toprak ağalarını ortadan kaldırmış ve Japon Zaitatsu (Aile/Kapitalist şirketleri) sınıfı ile iş birliği yapmıştır. ABD, Japon ekonomisinin kalkınması için gerekli olan ekonomik ve teknolojik desteği Japonya'ya vermiştir (Panitch ve Gindin, 2019: 117-118). Örneğin bu politika doğrultusunda ABD krize giren Toyota firmasının iflasını, ABD Savunma Bakanlığı tarafından yapılan kamyon siparişi ile önlemiştir (Kennedy, 1990: 490). ABD, Asya hegemonyası için bir askeri ve ekonomik üs olarak gördüğü Japonya'yı kriz dönemlerinde daima destekleyerek hem ekonomik çıkarlarını sürdürmüş hem de Asya'daki hegemonyasını tehdit eden SSCB ve Çin'e karşı güvenlik zafiyeti oluşmasını önlemiştir (Kennedy, 1990: 490).

Yukarıda verilen iki ülke arasındaki ilişkiler, Neogramşiyen kuram açısından değerlendirildiğinde egemen sınıflar arası ilişkiler ve karşılıklı çıkarlar açısından bir analiz yapmak mümkündür. ABD, hegemonyasını çevre ülkelere yayarken yerel egemen elitlerle ideolojik, jeopolitik ve iktisadi ortaklıklar üzerinden hareket etmektedir. ABD ile Japonya arasındaki ilişkiler, Avrupa ile benzeşmektedir. Her iki

ülkenin egemen sınıf ve paydaşları maddi kaynaklar, kurumlar ve ideoloji üzerinden güçlü ilişkiler geliştirmiştir.

ABD düşman bir devletten bir müttefike dönüştürdüğü Japonya'yı, siyasi ve askeri açıdan ABD isteklerine uyması koşuluyla ekonomisini geliştirmekte serbest bırakmıştır (Harvey, 2004: 6). Herfield Münkler'in hegemonya yorumu, ABD ile Japonya arasındaki ilişkileri bu bağlamda açıklamamızı sağlar: "Hegemonya, üstünlük talebini ittifak ortaklarının 'dış politikası' ile sınırlayıp iç işlerine müdahaleden uzak durmasıdır. Hegemon güç, ihtiyaç duymadığı sürece, iktisadi ve siyasi düzene karışmaz." (Münkler, 2009: 78).

Yukarıda verilen Avrupa ve Asya ülkeleri örnekleri, ABD'nin egemenliğini yalnızca askeri gücü ile sağlamadığını ortaya koymaktadır. ABD antik çağdaki Roma İmparatorluğu örneğindeki gibi egemenliğini yalnızca askeri gücüne dayandıramaz çünkü insan kaynağı ve toplumsal muhalefet sebebi ile sürekli askeri sefer yapılması toplumsal direnç oluşmasına neden olacaktır (Todd, 2004: 97). ABD, Japonya örneğinde olduğu gibi çoğunlukla çevre ülke iktidar elitleri ile iş birliği yaparak hegemonyasını genişletmeyi tercih etmiş ya da bu politikayı sürdürmek zorunda kalmıştır. Robert Cox'un "hegemon güç, yönetim sorumluluğunu doğrudan almadan, egemen devletlere yerel elitler aracılığıyla nüfuz eder." tespiti bu tür bir iktidar ilişkisini ortaya koymaktadır (Okur, 2009: 84).

Merkezde yer alan hegemon güç olarak ABD, müttefiki olan çevre ülke elitleri iç tehditlerle karşılaştığında askeri güç dâhil bütün imkânlarını seferber etmiştir (Harvey, 2004: 44-45). ABD'nin 1958'de Lübnan ve Ürdün askeri müdahaleleri ve 1965'te Vietnam'a asker çıkarması, kendisiyle ittifak halinde olan yerel iktidarları korumak için gerçekleştirdiği askeri müdahale örnekleridir.

ABD, II. Dünya Savaşı'ndan sonra küresel bir güç olmak ve hegemonya kurmak için öncelikli olarak hayati derecede önemli olduğunu düşündüğü iki bölge olan Avrupa ve Japonya'ya yönelmiş olsa da 1950'li yıllarla birlikte bu iki bölgeye Ortadoğu'yu da ekleyerek hegemonik alan görüşünü genişletmiştir (Sander, 1991: 209). İngiltere'nin II. Dünya Savaşı sonrası Ortadoğu'daki hegemonyasını yitirmesi ile birlikte ABD ve SSCB, doğan güç boşluğunu doldurmak üzere Ortadoğu'ya yönelmişler ve rekabet alanları arasına Ortadoğu'yu da eklemişlerdir (Cook, 2012: 43). Ortaya çıkan bu durum ünlü ABD'li diplomat ve stratejist George Kennan'ın öngörüsünü doğrulamıştır: "Britanya ve Fransa'nın sahneden kaybolması, bölgeyi komünist nüfuz açacak ve ABD'yi kaçınılmaz olarak güç boşluğunu doldurmaya yöneltecektir." (Gardner, 2011: 76).

Jeopolitik konjonktüre ek olarak ABD'nin Ortadoğu'ya ilgisi, Çevreleme Doktrini'nden kaynaklanmıştır. SSCB'nin Ortadoğu'ya yayılması muhtemel hale gelince; ABD dünyanın neresinde olursa olsun SSCB'nin yayılımının önüne geçilmesi stratejisi uyarınca, Ortadoğu'ya müdahil olmuştur (Güler, 2011: 126). ABD, Ortadoğu'ya yöneldiğinde başlıca hedef olarak şunları benimsemiştir:

Komünist yayılmayı, özelde Sovyet yayılımını önlemek, Ortadoğu üzerinden kaynaklanması muhtemel süper güç çatışmasının önüne geçmek, Batı Avrupa'nın refahının sürekliliği için gerekli Ortadoğu petrolünün Avrupa'ya engelsiz akışını sağlamak (örneğin Süveyş Kanalı'nın kapanmaması hayati derecede önemlidir) ve İsrail'in toprak bütünlüğü ve varlığını korumak (Nadelmann, 1982: 435).

Diğer süper güç SSCB, başlangıçta Ortadoğu'ya ilişkin ABD gibi, çekimsiz bir politika benimsemiştir. Fakat ABD'nin Bağdat Paktı ve Çevreleme Doktrini doğrultusunda Ortadoğu'ya girmesi sonrası SSCB, bölge politikasını değiştirmiş ve Ortadoğu'ya yönelik nüfuz kazanma faaliyetine başlamıştır (Serbest, 2017: 694). SSCB, 1955 sonrası Kruşçev'in 'Birlikte Yaşam Doktrini' doğrultusunda; komünist olmasa da bölgedeki Batı karşıtı ve milliyetçi yönetimlerle güçlü ilişkiler geliştirmeyi amaçlayan bir strateji benimsemiştir. Kruşçev 'Birlikte Yaşam Doktrini' ile Çevreleme Doktrini'ni aşmayı amaçlamıştır. SSCB, bu doktrin vasıtası ile Orta Doğu'daki üç devletle stratejik ilişkiler geliştirmeye çalışmıştır: Mısır, Suriye ve Irak (Gelvin, 2011: 270). Bu doktrin SSCB'ye, ABD'nin kurduğu güvenlik kuşağını (cordon sanitaire) aşarak (leapfrogging), bölge ülkeleri içinden yeni müttefikler bulmasını sağlamıştır (Güler, 2011: 126). SSCB'nin bu faaliyetleri sonrası ABD, Eisenhower Doktrini'ni yayımlayarak SSCB nüfuzunu kırmaya çalışmıştır. Bu doktrin temel amaçları: Mısır'ı izole etmek ve SSCB yayılımını önlemektir (Mufti, 2012: 94).

Bu dönemde ABD için bölgedeki en önemli tehdit olan Nasır'ın PanArabist politikaları ve SSCB ile olan yakın ilişkileri, ABD hegemonyasını bölgesel olarak tehdit etse de ABD'nin Ortadoğu'daki temel hedeflerini ortadan kaldıramamış ve ABD nüfuzunu engelleyememiştir. Bu anlamda ABD bölgedeki hayati çıkarlarını korumuştur. Petrol zengini Arap ülkeleri, ABD müttefiki olarak kalmıştır. Petrolün Avrupa'ya kesintisiz erişimi sağlanmıştır. Ayrıca SSCB, bölgedeki Amerikan hegemonyasını kırmayı başaramamıştır (Mufti, 2012: 106).

ABD, Avrupa ve Asya'da yerel iktidar elitleri ile kurulan ilişkiler üzerinden hegemonyasını tesis etme politikasını Ortadoğu'daki müttefikleri için de uygulamıştır. Suudi Arabistan, Ürdün, Lübnan, Kuveyt, BAE'nin yönetim elitleri ile askeri iş birlikleri, maddi kaynaklar, kurumlar arası ilişkiler ve ideoloji üzerinden kurulan bağlar ABD hegemonyasının bölgede kabul edilmesini sağlamıştır. Sovyetler Birliği ve Nasır'ın Arap milliyetçiliği tehditleri ABD'nin hegemon güç olarak bölgeye nüfuzunu engelleyememiştir. Buna ek olarak ABD, Mısır'da Nasır sonrası Enver Sedat döneminde Mısır siyasal eliti içinde en güçlü konumda yer alan ordu ve cumhurbaşkanının desteğini alarak Mısır'ı hegemonyasına dahil etmiştir (1978). Fakat ABD bu dönemde, bölgede İsrail'den sonra en önemli müttefiki olan İran'ı kaybetmiştir (1979).

ABD'nin küresel düzeyde hegemon güç haline gelmesinde temel belirleyici argüman olarak öne sürülen yerel siyasal elitlerle kurulan çıkar ilişkilerine şu örnekler verilebilir: ABD, askeri yardımlar ve ekonomik destekler vasıtası ile Mısır Silahlı

Kuvvetlerinin revizyonist ve milliyetçi politikalar izlemesinin önüne geçmeyi planlamıştır. Bu amaçla verdiği desteklerle ordunun ekonomik bir aktör haline gelmesini sağlamıştır. Böylece Mısır ordusu milli amaç ve hedeflerden uzaklaşarak; statükonun koruyucusu, uysal, istikrarlı, ABD ile İsrail için güvenilir bir devlet kurumuna dönüşmüştür (De Smet, 2016: 212). Bu bağlamda bir diğer örnek Mısır ordusu ile ABD arasında kurulan ticari ilişkilerdir. Mısır ordusunun ABD'den aldığı silah ve yardımlar Mısırlı üst düzey bürokratlar ve lobiler aracılığıyla ABD ekonomisine geri döndürülmüştür (Jadallah, 2015: 7). ABD'den gelen askeri yardım, büyük ölçüde ABD silahlarını satın almak için harcanmıştır. Mısır, 1985-1990 arasında ABD silah endüstrisinden 7,5 milyar dolarlık satın alma gerçekleştirmiştir (Mitchell, 2002: 240).

Mısır iktidar elitleri içinde yer alan sermayedarların ABD'li sermaye sınıfı ile kurduğu ilişkiler hegemon sınıf ile çevre iktidar elitleri arasındaki çıkar ilişkilerini yansıtan bir örnektir. Mısırlı sermayedarlar, ABD hegemon sınıfının lideri olan ABD sermaye sınıfı ile anlaşarak, IMF programı doğrultusunda Mısır ekonomisini dünya pazarına entegre etmiştir. Böylece Mısırlı ucuz emek gücünü ABD sermaye sınıfı ve kendi çıkarları için kullanmıştır. Mısırlı işçiler düşük gelir karşılığında çalıştırılırken bu durumdan ABD'li ve Mısırlı sermayedarlar istifade etmiştir (De Smet, 2016: 170).

1.2. ABD Hegemonyası Açısından Çevre Ülke Orduları ve Askeri Üsler

ABD 1970'lerde dört bölgesel savunma ittifakının kurucusu, kırk iki ülke ile savunma anlaşması olan, otuz ülkede bir milyondan fazla asker barındıran ve yüzün üstünde devlete askeri ve ekonomik yardımda bulunan hegemon bir güçtü (Kennedy, 1990: 458). ABD uluslararası hegemonyasını bu askeri üs ağına dayandırmıştır. ABD'nin küresel hegemon bir güç olmasında bu askeri üs zinciri hayati işlev görmektedir fakat bu üslerin temel fonksiyonu doğrudan bulunduğu ülkelerde askeri müdahale ve kuvvet kullanmak değildir. Bu askeri üslerin asli işlevi, yumuşak güç unsuru olarak Amerikan kültürü, ideolojisi, hayat tarzı ve ekonomik yapısını dünyaya yaymaktır. Bu nedenle Neogramşiyen kuram açısından hegemonyanın rıza üzerinden yerleşmesini sağlamak gibi bir misyona sahiptir (Bölme, 2012: 51-71). ABD askeri üslerindeki birlikler doğrudan askeri harekate geçmese bile buldukları bölgede bir nüfuz faktörü olarak yer almıştır. Amerikan hegemonyasının yerel düzeyde kabullenilmesinde ve yerel yönetimlere bölgede bulunan askeri üsler vasıtası ile baskı uygulanmasında işleve sahip olmuşlardır. Chalmers Johnson'ın ifadesiyle: "Amerikan emperyal tarihi, yabancı topraklarda kurulmuş askeri üslerin tarihidir." (Münkler, 2009: 235).

ABD, hegemonyasını çevre ülkelere yalnızca askeri üsler üzerinden değil ayrıca çevre ülke ordularıyla güçlü organik bağlar kurarak inşa etmiştir. Bu bağlamda ABD Savunma Bakanı Mcnamara'nın sözleri hegemonyanın yayılmasında yerel askeri unsurların önemini yansıtmaktadır: "Birleşik Devletlerdeki ve yabancı ülkelerdeki askeri okullarımızda ve eğitim merkezlerimizde seçme subaylar ve önemli mevkilerde bulunacak uzmanları eğitmemiz askeri yardım yatırımlarımızdan sağlanan faydaların herhalde en önemlisidir... Bu askerler geleceğin liderleridir... Böyle kimselerden dostlar edinmenin değeri ölçülemeyecek kadar fazladır." (Magdoff, 1976: 155).

Yukarıda verilen bağlamda ABD'nin hegemonyasını yayarken yerel iktidar elitleri ile işbirliği yapmasına önemli bir örnek 1973 yılında Şili'de seçimle iş başına gelmiş olan sosyalist Allende hükümetinin, ABD destekli bir darbe ile iktidardan indirilmesidir. Bu olayın akabinde Şili, Amerikan neoliberal ekonomi politikalarının uygulandığı ilk yer olmuştur (İdeoloji). Şili'deki darbeci hükümet, ABD merkezli Chicago Okulu'nun yönlendirmesiyle serbest piyasa ekonomisine geçmiş ve ABD, Şili'deki darbeci yönetime önemli miktarda ekonomik destek sağlamıştır (maddi kaynaklar) (Hobsbawn, 2010: 551). Şili ile benzeşen bir diğer örnek Brezilya'da gerçekleşen askeri darbedir. Brezilya'da 1964 senesinde Goulart Hükümeti, liberal ekonomi politikalarına muhalefeti sebebiyle ABD ile iş birliği halinde olan Brezilyalı subaylar tarafından darbe ile iktidardan uzaklaştırılmıştır (İdeoloji). ABD, Dünya Bankası ve IMF aracılığıyla (Kurumlar) Brezilya'da yeni kurulan darbeci yönetime 500 milyon dolardan fazla yardım (maddi kaynaklar) ve borç vermiştir (Magdoff, 1976:179).

ABD'nin çevre ülke orduları üzerindeki nüfuzunu Mısır ordusu örneğinden de anlaşılabilir. Mısır ordusu özellikle teknoloji ve finans yönünden ABD'ye bağımlıydı. Mısır Silahlı Kuvvetleri'nin halk üzerinde nüfuz kurabilmesi ve haktan destek alabilmesi için ABD destekli 2 milyar dolarlık sübvansiyonları halka aktarması gerekmiştir (Brownlee, 2012: 3-4). Bu nedenle Mısır siyasi rejimi, ABD'nin ekonomik ve teknolojik desteği olmadan iç istikrarı sağlayamayacağını ve iktidarını sürdüremeyeceğini düşünerek hareket etmiştir. Mübarek rejiminin iktidarını ABD'den destek alarak sürdürmesi Mısır'ın ABD'ye olan bağımlılığını arttırmıştır (Hinnebusch, 1990: 206).

ABD hegemonyasını benimsemiş olan ülkelerde aleyhine bir durumla karşılaştığında özellikle yerel egemen sınıflar içinde oldukça güçlü bir konuma sahip olan yerel ordularla kurduğu kuvvetli bağlantılar üzerinden askeri müdahaleler yoluyla hegemonyasını yeniden tesis etmiştir. İran, Guatemala, Brezilya, Şili, Kongo, Dominik Cumhuriyeti ve Endonezya'da ABD açısından aleyhte faaliyet gösterdiği düşünülen hükümetler, ABD ile güçlü bağlara sahip ordu mensuplarının darbeleriyle yönetimden uzaklaştırılmıştır (Harvey, 2004: 46). Bununla birlikte ABD askeri müdahalede bulunduğu bölgelerden çekilirken, ABD'nin çıkarlarını koruma konusunda anlaştığı askeri diktatörleri iktidarda bırakmıştır. ABD ile yerel ordular arasında kurulan bu ilişkilerin temelinde ABD tarafından sağlanan ve çoğunlukla ordu mensuplarına aktarılan finansal, askeri ve teknolojik yardımlar belirleyici olmuştur. Ayrıca Pentagon gibi kurumlarla sağlanan kurumsal ilişkiler, modernleşme/Batılılaşmanın yerel askeri elitler tarafından benimsenmesi ideolojik bağların kurulmasını sağlamıştır. Özetle ABD hegemonyası, yerel egemen elitlerle ABD arasında maddi kaynaklar, kurumlar ve ideoloji üzerinden sağlanmıştır (Hook ve Spanier, 2014: 83-84).

1.3.Yumuşak Güç

ABD'nin Soğuk Savaş esnasında ve sonrasında en büyük güçlerinden biri, yumuşak gücü olmuştur. ABD'nin hayat tarzı ve ideolojik üstünlüğü hegemonyasının sürmesini sağlayan en önemli faktörlerden biridir. Küreselleşme deyince Amerikanlaşma, Amerikan hayat tarzı ve siyasi-ekonomik strüktürünün bütün dünyaya yayılması

anlaşılmalıdır. Yerkürenin Amerikalılaşması (serbest piyasa ekonomisi, liberal demokrasi, Amerikan kültür endüstrisi/Hollywood) Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte hızlanarak Soğuk Savaş esnasında ABD'nin nüfuz edemediği bölgelere yayılmıştır. Latin Amerika, eski Sovyet Rusya ve Doğu Avrupa gibi bölgelerde siyasi rejim ve ekonomik sistemler, Amerikan modeline göre yeniden yapılandırılmıştır. Özetle yerel siyasi elitlerin Amerikan kültür ve ideolojisini benimsemesi ABD hegemonyasının oluşum ve yayılımında doğrudan belirleyici olmuştur.

ABD hegemonyasının yayılımında ve ideolojik alt yapısının sağlanmasında ABD eğitim kurumları önemli bir faktördür. ABD dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen elit aile çocuklarının eğitim aldığı okullara sahiptir. Bu okullarda eğitim alan çevre ülkelerden gelen elit aile çocukları, Amerikan sisteminin iktisadi, kültürel ve siyasi yapısını kendi ülkelerine taşımışlardır (Zakaria, 1999: 11-13). Dünyanın Amerikanlaşmasında, ABD eğitim kurumlarında yetişen çevre ülke siyasi ve ekonomik elitlerinin rolü tasavvur edilenin ötesindedir. ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell'ın "Ülkemiz için, burada eğitim gören geleceğin dünya liderlerinin dostluğunu kazanmaktan daha kıymetli bir değer göremiyorum." Sözleri Amerikan eğitim kurumlarının hegemonya inşa ve devamlılığında ne derece önemli bir misyona sahip olduğunu göstermektedir (Nye, 2017: 73-74). Amerikan eğitim kurumlarında eğitim alan çevre ülke yönetim elitlerinin çocukları, Üçüncü Dünya Ülkelerinin modernleşme ve Batılılaşmasında gönüllü destekleyicidir.

Yukarıda verilen argümanı destekleyen önemli bir örnek; Soğuk Savaş döneminin sonlarında Sovyetler Birliği'nin iç yönetim elitleri tarafından dönüştürülmesinde ABD eğitim kurumlarının etkisidir. KGB'de yüksek kademede yer alan bir memur, Amerikan değişim programlarına katılan Sovyet öğrencilerin, Gorbaçov döneminde yaşanan liberalleşme sürecinde öncü role sahip olduğunu ve değişim programlarının Sovyetler Birliği için 'Truva Atı' olarak çalıştığını ileri sürmüştür (Nye, 2017: 76).

Amerikan eğitim kurumları ile Amerikan hegemonyası arasındaki ilişkileri, Mısır bağlamında değerlendirmek gerekirse Mısır'ın en önemli eğitim kurumları Amerika ile doğrudan ilişkilidir. Mısır ordusunun özellikle seçkin subaylarının önemli bir bölümü ABD'de eğitim almıştır. Ayrıca Mısırlı siyasi elitlerin çocukları Amerikan eğitim kurumlarında liberal kapitalist kültür üzerinden eğitim almaktadır (Witty, 2023: 97). Mısırlı siyasi ve ekonomik seçkinlerin Amerika'da eğitim gören çocukları ile yapılan bir ankette, Mısırlı elit aile çocuklarının Batı kültürü ve ABD ile ilgili verdiği yanıtların büyük bölümünün Amerikan hegemonyasının Mısır'daki varlığına muhalefet içermemesi, yukarıda verilen durumu açıklayan bir diğer örnektir (Hinnebusch, 1982: 535-561).

SONUÇ

Bu çalışma II. Dünya Savaşı sonrası başlayan ve 1970'li yılların başına kadar olan dönemdeki ABD hegemonik yayılımını neogramşiyen hegemonya kuramına göre değerlendirmektedir. ABD hegemonyası, geçmişteki hegemonya örneklerinden daha geniş bir alana yayılması ve egemenliğini zor aygıtlarına dayandırmakla birlikte rıza

(consent) unsurunun daha baskın olması sebebi ile istisnai bir niteliğe sahiptir. ABD, askeri gücünü daha geride tutarak yerel iktidar elitleri ile maddi kaynaklar, kurumlar ve ideoloji üzerinden sağladığı rıza ile küresel düzeyde hegemon haline gelmiştir.

ABD'nin küresel düzeyde hegemon güç olması planlı bir politik strateji ile geniş maddi kaynakların birleşiminin bir sonucudur. ABD yarı özerk kurumlar olan NATO, IMF, Dünya Bankası, BM gibi organizasyonlarla hegemonyasını kurumsal ve katı hale getirmiştir. Bu iki faktöre ek olarak ABD'nin liberal-kapitalist ideolojisi özellikle yerel siyasal elitler katmanında benimsenmiştir. Bu üç faktörün etkileşimi ABD'nin küresel yayılım sürecinde yerel egemen sınıflarla organik ve kompleks ilişkiler geliştirmesini sağlamıştır. Özetle maddi kaynaklar (Marshall Yardımı), kurumlar (NATO) ve ideoloji (liberal kapitalist dünya görüşü) üzerinden ABD çevre ülkelere siyasal elitler üzerinden nüfuz etmiştir.

Neogramşyan kuramın argümanları doğrultusunda yapılacak bir değerlendirmede ABD'nin küresel ölçekte hegemonya kurması tedrici bir sürecin sonucu olarak değerlendirilebilir. Öncelikle hegemonya ulusal düzeyde çekirdek olarak oluşmuştur. ABD içinde hegemon sınıf konumu kazanmış olan sermaye burjuvazisi çıkarlarından taviz vererek ABD içinde emekçi/işçi sınıfının taleplerini karşılamış ve ABD içinde farklı çıkarlara sahip sınıfları bir araya getirmiştir. Böylece ABD içinde Tarihsel Bloku oluşturduktan sonra II. Dünya Savaşı sonunda çökmüş olan Batı Avrupalı ülkelerin sermaye ve yönetim elitleri ile güçlü bağlar kurmuştur. Her iki taraf karşılıklı çıkarlar ve ideolojik ortaklıklar üzerinden anlaşmıştır. ABD, Avrupalı elitleri hegemonyasına dahil ederken maddi kaynakları ve kurumlarının sağladığı imkanlarla Avrupa'daki toplumsal refahın ve güvenliğin oluşmasını sağlamıştır.

Diğer taraftan ABD, Avrupa'ya sunduğu maddi kaynaklar ve güvenlik garantilerinin bir benzerini Japonya'ya sunarak Japonya'nın ekonomik çöküşünü önlemiş ve refahını arttırmıştır. Buna karşılık Japonya'yı ekonomisi için pazar olarak kullanma imkânı elde etmiştir. Japonya'nın ABD desteği ile güçlendirilmesi ABD'nin Sovyet Rusya ve Çin ile olan rekabetinde Japonya'nın bölgesel desteğini almasını sağlamıştır. Böylece ABD, bölgedeki güç dengelerinin aleyhine gelişmesini önlemiştir.

ABD; Ortadoğu ülkeleri içinde yer alan Türkiye, İran (1979'a kadar), Suudi Arabistan, Lübnan, Ürdün, Birleşik Arap Emirlikleri gibi petrol zengini ya da Batı medeniyetini örnek almış ülkeler üzerinden hegemonyasını Ortadoğu'ya yaymış ve Sovyetler Birliği destekli Suriye, Irak ve Mısır (1973'e kadar) karşı güç dengesi oluşturmuştur. ABD, Ortadoğu'daki müttefiklerine Sovyet yayılımı ve Arap milliyetçiliğini engellemek amacıyla yüklü miktarda maddi yardım sunmuştur. ABD, Avrupa ve Japonya'da hegemon güç haline gelirken kullandığı yöntem ve aktörleri Ortadoğu'da da kullanmıştır. Fakat sonuçları bakımından Avrupa ve Japonya'da toplumsal refahı arttıran bir etken olmuşken Ortadoğu'daki müttefikleri üzerinde aynı etkiyi üretememiştir.

ABD, II. Dünya Savaşı sonrası uzun vadeli bir planlama ile kısa vadeli çıkarlarından tavizler vererek uzun sürecek bir hegemonya kurmayı amaçlamıştır. Avrupa ve

Japonya, Güney Kore ve Tayvan'da refah düzeyinin artırılması ve siyasal sistemin demokratikleştirilmesi ile bu strateji başarı olmuştur. Fakat Ortadoğu'da ABD etkisi toplumsal açıdan refah düzeyini arttıran ve siyasal sistemi demokratikleştiren sonuçlar üretmemiştir. Bu nedenle bahsi geçen bölgeler içinde ABD hegemonyası neogramşiyen açıdan en zayıf şekilde Ortadoğu'da var olmuştur. ABD'nin Irak'a iki kez doğrudan askeri gücüyle müdahale etmesi ve militarist İsrail devletine olan sürekli desteği Ortadoğu'da uzlaşmaya dayalı hegemonya kurmakta yeterince başarılı olmadığını göstermektedir. Özetle ABD hegemonyasının çevre ülke halkları açısından rıza ile kabullenilmesi her ülkede benzer seviyede değildir. ABD'nin Avrupa'dakine benzer şekilde hem yönetim hem de halklar tarafından hegemon güç olarak rıza ile karşılanması refah düzeyinin artırılması ile yakından ilişkilidir.

ABD hegemonyasının küresel yayılımında en önemli faktörlerden biri ABD hegemon sınıfı ile yerel baskın sınıflar arasında kurulan organik bağıdır. Her iki taraf ortak sınıfsal çıkarlar konusunda uzlaşarak ulusal çıkarlardan ziyade sınıf çıkarlarına öncelik vermiştir. ABD'li ulusötesi şirketlerin kararlarını arttırmak amacıyla ABD dışında üretim yapması ve bu durumun sonucunda ABD'li işçilerin işsiz kalması duruma örnektir. Ulusal çıkarlarla sınıf çıkarları çatıştığında hegemon sınıf ve yerel destekçileri sınıf çıkarlarını tercih etmektedir.

ABD sosyal ve siyasal yapısı sebebiyle sürekli askeri harekât yapma ve egemenliğini küresel ölçekte yalnızca askeri gücüne dayanarak sürdürmek imkanına sahip değildir. Bu nedenle yukarıdaki örneklerde verildiği üzere, yerel ülke iktidar elitleri ile kurulan ittifaklar üzerinden hegemonyasını sürdürebilir. ABD gelişmiş teknolojisi, geniş finansal imkanları, yüksek ham madde olanakları, oluşturduğu ulus ötesi kurumlar, güçlü kültür endüstrisi ve eğitim kurumları aracılığıyla çevre ülkeler üzerinde hegemonik iktidar ilişkisi kurmayı başarmıştır. Buna ek olarak ABD, müttefiklerinin dahil olmak isteyeceği bir uluslararası düzeni, egemenlik kurabilmek için çıkarlarından tavizler vererek oluşturmuştur. Hegemon güç olarak müttefiklerine cazip gelecek maddi kaynaklar sunmuş, kurumlar oluşturmuştur. Ayrıca ideolojik hegemonyasını kabul ettirmiştir. Bunları yaparken de askeri gücünü baskı aygıtı olarak kullanmıştır.

THE GLOBAL EXPANSION OF US HEGEMONY: A NEOGRAMSCIAN ANALYSIS

1. INTRODUCTION

The United States, as a superpower, has dominated world politics after World War II and spread its hegemony over a wide area. While building its hegemony on a global scale, the U.S. did not rely solely on military power. Although the U.S. possesses the highest level of military power among states established to date, its society and politics are not conducive to the continuous use of human resources in military campaigns. Therefore, the expansion of U.S. hegemony has been realized through reconciliation with local ruling classes in the regions where it spread. The power relationship

established by the U.S. with neighboring countries is an indirect form of power relationship.

U.S. hegemony was initially established at the national level, with the emergence of the capitalist class as the hegemonic class centered in the U.S. The capitalist class established its hegemonic power at the national level by compromising with the working class, forming an alliance called the Historical Bloc. With the global spread of this hegemonic class, U.S. hegemony was established on a worldwide scale. During this phase, the spread of hegemony occurred through relationships based on consent with local ruling elites of neighboring countries, established after World War II. The consent of local ruling elites was facilitated through relationships and connections established through material resources, institutions, and ideology. However, the hegemonic expansion of the U.S. cannot be explained solely by the concept of consent. Military power was used in conjunction with consent apparatus in the spread of U.S. hegemony to neighboring countries.

The conceptual analysis provided above is reflected in practice as follows: Material resources (Marshall Aid), Institutions (NATO), ideology (Liberal capitalist economy), Historical Bloc (Atlantic Alliance). Additionally, the relationships established between the U.S. and Germany and Japan explain the conceptual analysis. The capitalist class in Germany and the Japanese Zaibatsu class agreed with the U.S., leading to their inclusion in U.S. hegemony.

2. METHODS

This study has been prepared by adopting a qualitative research method. The hypothesis of the study has been proven through multiple samples. Case analysis has been employed as another method of the study. The research question has been answered by providing critical examples. The evaluation of cases has been conducted in terms of Neogramscian hegemony theory concepts

3. RESULTS

The global spread of U.S. hegemony has been explained in terms of Neogramscian theory by incorporating normative elements such as consent and compromise in addition to physical power (military power). According to Neogramscian theory, the relationship between hegemony and subordinate powers is not viewed as a one-sided relationship where the subordinate power is exploited. Within the framework of this theory, subordinate elements within the hegemonic power relationship pursue similar aims and objectives as the hegemonic power. For example, Japanese industrialists and power elites, with the support of the U.S., shaped Japanese foreign policy in line with the demands of the U.S. in exchange for economic development. In essence, this relationship has been shaped based on the interests of both parties.

In the case of the U.S., it provided assistance to countries included in its hegemony, such as Japan, with material resources, managed these countries through institutions,

and gained the support of power elites by instilling its ideology. In this way, the U.S. constructed a hegemony based on consent. However, it also utilized its military power as a means of coercion while engaging in these activities.

4. DISCUSSION

The United States aimed to establish a long-lasting hegemony through strategic planning and sacrificing short-term interests in the aftermath of World War II. This strategy proved successful in regions such as Europe, Japan, South Korea, and Taiwan, where the level of prosperity increased, and the political system was democratized. However, in the Middle East, the influence of the United States did not yield results in terms of increasing social prosperity and democratizing the political system. In summary, the acceptance of U.S. hegemony by the populations of surrounding countries varies, and it is not uniformly achieved in every nation. The positive reception of the United States as a hegemonic power, both by the governments and the people, similar to Europe, is closely linked to the increase in prosperity.

CONCLUSION

ABD, advanced technology, extensive financial resources, abundant raw material capabilities, transnational institutions it has created, a powerful cultural industry, and educational institutions have enabled it to establish its hegemony over surrounding countries. Additionally, the U.S. has created an international order that its allies would want to join by making concessions in its interests. As a hegemonic power, it has offered attractive material resources to its allies and established institutions, while also imposing its ideological hegemony.

One of the most crucial factors in the global spread of U.S. hegemony is the organic connection established between the U.S. hegemonic class and dominant local classes. Both sides have prioritized class interests over national interests by reaching a consensus on common class interests. An example of this is the outsourcing of production by U.S.-based multinational corporations to increase profits, leading to unemployment among U.S. workers.

KAYNAKÇA

- Abul-Magd, Z. (2016). *Militarizing The Nation: The Army, Business, and Revolution in Egypt*, New York: Columbia University Press,
- Alsancak, N. D. (2021). Yapı, B. Sarı ve İ. E. Sula (Ed.). *Kurumsal Perspektiften Temel Uluslararası İlişkiler Kavramları* içinde, (s.177-214). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Gramsci, A. (2018). *Gramsci Kitabı: Seçme Yazılar 1916-1935*, D. Forgacs (Hazırlayan), (Çev. İ. Yıldız). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Bieler, A. ve Morton, A. D. (2006). A Critical Theory Route to Hegemony, World Order and Historical Change in: Global Restructuring, State, Capital and

- Labour, *International Political Economy Series*, Palgrave Macmillan: London, 85-113. https://doi.org/10.1057/9780230627307_2.
- Bieler A. ve Morton, A. D. (2013). Theoretical and Methodological Challenges of neoGramscian Perspectives in International Political Economy. *International Gramsci Society*, 8-28. *Erişim Tarihi: 24 Haziran 2007* http://www.italnet.nd.edu/gramsci/resources/online_articles/articles/bieler_morton.shtml.
- Bostanoğlu, B. (2009). Uluslararası İlişkilerde Metodoloji Tartışmaları ve Robert W. Cox, *Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Kuram: Hegemonya, Medeniyet ve Robert W. Cox* içinde (s.15-66). Ankara: İmge Kitabevi.
- Bostanoğlu, B. (2000). *Türkiye ABD İlişkilerinin Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Bölme, M. S. (2012). Soğuk Savaş'ta NATO-ABD-Türkiye Üçgeninde Askeri Üsler: Süreklilik ve Değişim, *Uluslararası İlişkiler*, 9 (34), 51-71.
- Brownlee, J. (2012). *Democracy Prevention: The Politics of the U.S.-Egyptian Alliance*, New York: Cambridge University Press.
- Cook, S. A. (2012). *The Struggle For Egypt: From Nasser to Tahrir Square*, New York: Oxford University Press.
- Cox, R. W. (2006). Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory, R. Little ve M. Smith (der.), *Perspectives On World Politics*, (S.126-155). New York: Routledge.
- Cox, R.W. (1993). Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method, S. Gill (Ed.), *Gramsci, Historical Materialism and International Relations*, (s.49-66), New York: Cambridge University Press,
- Cox, R. W. (1987). *Production, Power and World Order: Social Forces in the Making History*. New York: Columbia University Press.
- Demir, E. (2018). Yeni Gramscici Eleştirel Uluslararası İlişkiler Kuramı, Faruk Yalvaç (Der.), *Tarihsel Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler* içinde, (s.227-256), Nika Yayınevi: Ankara.
- De Smet B. (2016). *A Dialectical Pedagogy of Revolt: Gramsci, Vygotsky, and the Egyptian Revolution*, Boston: Brill Leiden.
- Divine, R., Breen T.H. vd. (1994). *Geçmişte ve Günümüzde Amerika*, (Çev. İ. Dağı). Ankara: Dış Politika Enstitüsü.
- Eralp, A. (2014). Hegemonya, A. Eralp (Der.), *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar* içinde, (s.155-182). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erpul, O. (2021). Devlet, B. Sarı ve İ. E. Sula (Ed.), *Kurumsal Perspektiften Temel Uluslararası İlişkiler Kavramları* içinde, (S.137-176). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Foster, J. B. (2005). *Emperyalizmin Yeniden Keşfi*, (Çev. Ç. Çıdamlı), İstanbul: Devlin Yayıncılık.
- Gause, F. G. (2019). Hegemony Compared: Great Britain and the United States in the Middle East. *Security Studies*, 28:3, 565-587, 2019, DOI: 10.1080/09636412.2019.1604987.
- Gardner, L. C. (2011). *The Road To Tahrir Square: Egypt and the United States From the Rise of Nasser to the Fall of Mubarak*. New York: The New Press.
- Gelvin, J. L. (2011). *The Modern Middle East A History*, New York: Oxford University Press.

- Gerger, H. (2006). *ABD Ortadoğu Türkiye*, İstanbul: Ceylan Yayınları.
- Gill S. (2003). *Power and Resistance in the New World Order*, Palgrave Macmillan.
- Gill, S. (1994). Epistemology, Ontology and the Italian School, S. Gill (Ed.), *Gramsci Historical Materialism and International Relations* içinde, (s.21-48). New York: Cambridge University Press.
- Gill, S. (1990). *American Hegemony and Trilateral Commission*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Gill, S. ve David, L. (1994). Global Hegemony and The Structural Power of Capital, S. Gill (Ed.), *Gramsci: Historical Materialism and International Relations*, (s.93-126). New York: Cambridge University Press.
- Güler, E. Z. S. (2011). *Arap Milliyetçiliği: Mısır ve Nasırcılık Tahrir Meydanı'nda Korkuyu Yenmek*. İstanbul: Yazılama Yayınevi.
- Harvey, D. (2004). *Yeni Emperyalizm*, (Çev. H. Güldü), İstanbul: Everest Yayınları.
- Hinnebusch, R. A. (1990). The Formation of the Contemporary Egyptian State from Nasser and Sadat to Mubarak, Ibrahim M. Oweiss (ed.), *The Political Economy of Contemporary Egypt, Center for Contemporary Arab Studies*, (s. 188-209). Washington: Georgetown University.
- Hinnebusch, R. A. (1982). Children of the Elite: Political Attitudes of the Westernized Bourgeoisie in Contemporary Egypt, *Middle East Journal*, 36 (4), 535-561. 21/06/2014 19:49. Middle East Institute Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/4326469>.
- Hobsbawn, E. (2010). *Kısa 20.Yüzyıl: Aşırılıklar Çağı 1914-1991*, (Çev. Y. Alogan), İstanbul: Everest Yayınları.
- Hook, S. ve Spanier, J. (2014). *Amerikan Dış Politikası: İkinci Dünya Savaşından Günümüze*, (Çev. Ö. T. Tanırlı), İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Jadallah, D. (2015). Economic Aid to Egypt: Promoting Progress or Subordination?, *Class, Race and Corporate Power*, 3 (2), DOI: 10.25148/CRCP.3.2.16092106
- Jadallah, D. (2016). *Us Economic Aid in Egypt Strategies for Democratisation and Reform in the Middle East*, New York: I.B. Tauris & Co. Ltd Landon, New York.
- Ikenberry, J. (1989). Rethinking the Origins of American Hegemony, *Political Science Quarterly*, 104 (3), 475-499, <https://doi.org/10.2307/2600523>
- Ikenberry, G. J. ve Kupchan, A. C. (1990). Socialization and Hegemonic Power. *International Organization*, 44, 283-315. doi:10.1017/S002081830003530X
- Keyman, F. (2016). Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegemonya, Kimlik/Fark, A. Eralp (Der.), *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, (s.227-260), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kennedy, P. (1990). *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri: 1500'den 2000'e Ekonomik Değişme ve Askeri Çatışmalar*, (Çev. B. Karanakçı), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: Ankara.
- Kolasi, K. (2021). ABD Dış Politikasının Eleştirel Politik Ekonomisi: ABD Hegemonyasının Toplumsal Kaynakları, F. Yalvaç ve Y. Erçandırlı (Der), *Eleştirel Uluslararası Politik Ekonomi: Bölgesel Dinamikler 2.Cild.* (s.23-56), Ankara: Nika Yayınevi.

- Kissinger, H. (2000). *Diplomasi*, (Çev. İ. H. Kurt), Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Küçük, M. N. (2021). Uluslararası, B. Sarı ve İ. E. Sula (Der.), *Kurumsal Perspektiften Temel Uluslararası İlişkiler Kavramları*. (s.75-106), Ankara: Nobel Yayınevi.
- Magdoff, H. (1976). *Emperyalizm Çağı: ABD'nin Dış Politikasının Ekonomik Temelleri*, (Çev. D. Şafak), Ankara: Odak Yayınları.
- Mitchell, T. (2002). *Rule of Experts Egypt, Techno-Politics, Modernity*, California: University of California Press Berkeley and Los Angeles.
- Morton, A. D. (2003). Social Forces in the Struggle over Hegemony: Neo-Gramscian Perspectives in International Political Economy, *Rethinking Marxism: A Journal of Economics, Culture & Society*, 15:2, 153-179, DOI: 10.1080/0893569032000113514.
- Münkler, H. (2009). *İmparatorluklar: Eski Roma'dan ABD'ye Dünya Egemenliğinin Mantığı*, (Çev. Z. A. Yılmaz), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mufti, M. (2012). The United States and Nasserist Pan-Arabism, D. W. Lesch (ed.), *The Middle East and The United States History, Politics, and Ideologies*, (s.93-109). London: Routledge Publishers.
- Nadelmann, E. (1982). Setting the Stage: American Policy Toward the Middle East, 1961-1966, *International Journal of Middle East Studies*, 14, 435-457.
- Nye J. S. ve Welch D. A. (2017). *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*. (Çev. R. Akman), İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Nye J. S. (2019). The Rise and Fall of American Hegemony from Wilson to Trump. *International Affairs*, 95 (1), 63–80.
- Nye, J. S. (2017). *Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, (Çev. R. A. İnan), Ankara: BB101 Yayınları.
- Okur, M.A ve Ongur, H.Ö. (2014). Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Teori, R. Gözen (Der.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri* içinde, (s.291-324). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Okur, M. A. (2009). Robert W. Cox, Sivil Toplum ve Medeniyetler: Posthegemonik Bir Dünya Düzeni İçin Ontolojik Arayışlar, *Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Kuram: Hegemonya, Medeniyet ve Robert W. Cox* içinde (s.67-123). Ankara: İmge Kitabevi.
- Panitch, L.ve Gindin, S. (2015). *Küresel Kapitalizmin Oluşturulması: Amerikan İmparatorluğunun Siyasal İktisadı*, (Çev. Ü. Şenesen), İstanbul: Yordam Kitap.
- Rupert, M. E. (1990). Producing Hegemony: State/Society Relations and the Politics of Productivity in the United States, *International Studies Quarterly*, 34 (4), 427–456. <https://doi.org/10.2307/2600606>
- Sander, O. (1991). *Siyasi Tarih 1918-1990*, Ankara: İmge Yayınları.
- Serbest, M. B. (2017). Süveyş Kanalı'nın Ulusallaştırılması Sorunu ve Süveyş. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (4), 689-711.
- Strange, S. (1987). The Persistent Myth of Lost Hegemony. *International Organization*, 41, (4), 551-574.

- Somçağ, S. (2022). ABD'de Çin Üzerinden Savaş, <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/selim-somcag/abdde-cin-uzerinden-ic-savas-2010228>, Cumhuriyet, 09.12.2022
- Sümer, G. (2008). Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü, *Uluslararası İlişkiler*, 5, (19), 119-144.
- Trofimenko, G. (1991). *Amerikan Savaş Stratejileri*. (Çev. L. Oğuz), İstanbul: Pencere Yayınları.
- Turan, G. (2021). Hegemonya, B. Sarı ve İ. E. Sula (Ed.), *Kurumsal Perspektiften Temel Uluslararası İlişkiler Kavramları* içinde, (s.245-278). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Todd, E. (2004). *İmparatorluktan Sonra: Amerikan Sisteminin Çöküşü*, (Çev. G. Çetin), Ankara: Dost Yayınları.
- Yalvaç F. (2016). Eleştirel Teori, Ş. Kardaş ve A. Balcı (Ed.). *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular* içinde. (s.149-159). İstanbul: Küre Yayınları.
- Yavuz, Y. (2018). Disipliner Neoliberalizm, F. Yalvaç (Der.). *Tarihsel Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler* içinde. (s.257-276). Ankara: Nika Yayınevi.
- Wallerstein, I. (1993). *Jeopolitik ve Jeokültür: Değişmekte Olan Dünya-sistem Üzerine Denemeler*. (Çev. M. Özel), İstanbul: İz Yayıncılık.
- Wallerstein, I. (2000). *Amerikan Gücünün Gerileyişi: Kaotik Bir Dünyada ABD*, (Çev. B. Tuncay), İstanbul: Metis Yayınları.
- Witty, D. M. (2023). *The U.S.-Egypt Military Relationship Complexities, Contradictions, and Challenges*. Erişim Tarihi: 11.05.2023 <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/us-egypt-military-relationship-complexities-contradictions-and-challenges>.
- Zakaria, F. (1999). The Challenges of American Hegemony. *International Journal*, 54 (1), 9-27.
- Zinn, H. A. (1990). *People's History of the United States*, New York: Harper Perennial.